ЗАЦВЯРДЖАЮ
Начальнік упраўлення адукацыі
Магілёўскага аблвыканкама
__________ У.У.Рыжкоў
"19" лістапада 2016 г.

ЗАДАННІ

для правядзення другога этапу рэспубліканскай алімпіяды
па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

Дата правядзення: 19 лістапада 2016 г.
Час выканання заданняў: 10.00 – 12.00.

XI клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	Усяго
Балы									

Заданне 1. Размяркуйце прыслоўі ў залежнасці ад месца націску: *дачыста, даясна, задарма, зараней, зрання, крыху, нікуды, увушшу.*

Словы з націскам у корані	*Словы з націскным суфіксам*

Заданне 2. Марфемны слоўнік беларускай мовы ўключае амонімы з рознай марфемнай будовай. Пасля кожнага такога слова для разумення яго сэнсу ў дужках падаецца аднакарэннае слова або падбіраецца сінонім. Карыстаючыся дадзенай інфармацыяй, вызначыце карані ва ўсіх словах-амонімах і запоўніце табліцу.

Словы-амонімы	*Корань слова*
Узор: паліць *(падпаліць)*	-пал-
заставіць [1] *(ставіць)*	
заставіць [2] *(прымусіць)*	
нарываць [1] *(нарваць)*	
нарываць [2] *(нарыць)*	
напрасоўваць [1] *(прасаваць)*	
напрасоўваць [2] *(прасунуць)*	
запрадаць [1] *(прадаць)*	
запрадаць [2] *(прасці)*	
замінаць [1] *(замяць)*	
замінаць [2] *(перашкаджаць)*	

Заданне 3. Вызначыце, якое агульнае слова-кампанент (у розных граматычных формах) прапушчана ў наступных фразеалагізмах:
1) чырвонай ...;
2) з міру па ...;
3) да апошняй ...;
4) як ... за іголкай;
5) шыта белымі ...;
6) на жывую ...

Упішыце фразеалагізмы ў табліцу ў адпаведнасці з прыведзенымі значэннямі.

Фразеалагізм	*Значэнне*
	'патроху'
	'нетрывала, нядбайна'
	'выразна, ярка'
	'неадлучна'
	'начыста'

Укажыце фразеалагізм, які не трапіў у табліцу, і сфармулюйце яго значэнне.

Фразеалагізм	*Значэнне*

Заданне 4. У месным склоне назоўнікі мужчынскага роду ўжываюцца з канчаткамі *-е (-э), -у (-ю), -ы, -і.* Выбар аднаго з гэтых канчаткаў залежыць ад характару асновы і семантыкі (значэння) назоўніка: *пры генію* (геніяльным чалавеку) – *аб геніі* (высокай ступені творчай здольнасці).
Устанавіце, якія назоўнікі маюць пададзенае ніжэй значэнне і з якім канчаткам яны ўжываюцца ў форме меснага склону адзіночнага ліку.

№	Значэнне слова	Назоўнік у форме меснага склону адзіночнага ліку
I	1) месца назірання; адказная пасада	
	2) устрыманне ад скаромнай ежы	
II	1) вугал; месца перасячэння	
	2) касцісты выраст на чэрапе некаторых жывёл	
III	1) участак, месца каля будынкаў	
	2) прастора не ў хаце, на адкрытым паветры	
IV	1) прозвішча народнага пісьменніка БССР	
	2) капялюш з палямі; казырок	
V	1) рух, перамяшчэнне	
	2) развіццё, цячэнне чаго-небудзь	

Заданне 5. У літаратурна-крытычным артыкуле "За тры гады" (1913) Максім Багдановіч даў характарыстыку беларускаму прыгожаму пісьменству. Запішыце фрагменты гэтага артыкула ў адпаведнасці з арфаграфічнымі, граматычнымі і пунктуацыйнымі нормамі сучаснай беларускай мовы. Здагадайцеся, якіх пісьменнікаў характарызаваў М. Багдановіч.

Фрагмент артыкула	*Запіс у адпаведнасці з нормамі сучаснай беларускай мовы*
А) Першае слова – аб <… > і яго вялікай кнізе вершоў "Шляхам жыцьця". З радасьцю бачым, што талент развіваецца, з'яўляюцца новыс мэты, новые спосабы творчасьці, новые формы і образы. Ня толькі нядоля нашай вёскі ды національные справы цікавяць яго.	
Б) <…> так сама дбаў аб развіцьці верша, і даў колькі "нанізак" іх (цыклёў), новых або па тэмах або па форме. Сюды належаць вершы, напісаные на кшталт народных песьняў, або у стара-француэзкіх формах.	

У гэтым артыкуле гаворыцца пра А)__________ і Б)__________

Заданне 6. Знайдзіце лішні элемент у кожным радзе. Выпішыце яго і патлумачце, чаму ён лішні.

	Лішні элемент	*Прычына*
1. "Тутэйшыя", "Полымя", "Маладняк", "Узвышша".		
2. Апейка, Глушак, Чарнавус, Чарнушка.		
3. Янка Купала, Мікалаевец, К. Альбуцкі, Якуб Колас.		
4. "Спакойнага шчасця не зычу нікому", "Мой хлеб надзённы", "Я хаце абавязаны прапіскаю", "На паўмільярдным кіламетры".		

Заданне 7. Прачытайце твор Максіма Танка і запоўніце табліцу.

ЧЫТАЮЧЫ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА
Часта, з трывогаю,
Разгортваю напялішча песень,
Бо ў стольніх не знаходзіў
Ніводнай іскры.
Але на вогнішчы тваім –
Хоць над ім безліч прашумела
Лістападаў і дажджоў! –
Кладу свае далоні –
І адчуваю полымя жывое.
Угледзеўшыся – бачу яго ***водсвет***,
Прыпаўшы вуснамі –
Апальваю іх да болю.

Назавіце від верша, выкарыстаны Максімам Танкам у дадзеным творы.	
Назавіце від першага аднасастаўнага сказа ў вершы.	
Назавіце разрад першага займенніка, які сустракаецца ў вершы.	
Назавіце спосаб утварэння ***выдзеленага*** слова	
Назавіце сінтаксічную фігуру, выкарыстаную ў апошнім сказе з мэтай стварэння ўзвышанай экспрэсіўнай атмасферы.	

Заданне 8. 2016 год стаў юбілейным для многіх класікаў беларускай літаратуры. Каго з пісьменнікаў (магчыма, што некалькіх) характарызуюць указаныя факты.

Факты пра пісьменнікаў	***Максім Багдановіч***	***Ніл Гілевіч***	***Кандрат Крапіва***
Узор: Мае творчы даробак у галіне перакладу.	+	+	+
1. Нарадзіўся ў 19-м стагоддзі.			
2. Мае ганаровае званне "Народны паэт Беларусі".			
3. У творчай спадчыне значнае месца займаюць сатырычныя і гумарыстычныя творы.			
4. Прафесійны мовазнавец.			
5. У творчасці звяртаўся да ліра-эпічных жанраў.			

ДАВЕДКІ (11 клас)

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	Усяго
Балы	**4**	**5**	7	**7,5**	**8**	**5**	**6**	**7,5**	**50**

Заданне 1. — **4 балы** (па 0,5 б. за кожны правільны адказ)

Словы з націскам у корані	Словы з націскным суфіксам
дачы́ста, зара́ней, ніку́ды	*даясна́, задарма́, зрання́, крыху́, увушшу́*

Заданне 2. — **5 балаў** (па 0,5 б. за кожны правільны адказ)

Словы-амонімы	Корань слова
заставіць ^{1} *(ставіць)*	-став-
заставіць ^{2} *(прымусіць)*	-застав-
нарываць ^{1} *(нарваць)*	-рыв-
нарываць ^{2} *(нарыць)*	-ры-
напрасоўваць ^{1} *(прасаваць)*	-прас-
напрасоўваць ^{2} *(прасунуць)*	-соў-
запрадаць ^{1} *(прадаць)*	-прада-
запрадаць ^{2} *(прасці)*	-прад-
замінаць ^{1} *(замяць)*	-мін-
замінаць ^{2} *(перашкаджаць)*	-замін-

Заданне 3. — **7 балаў** (5 б. за правільны адказ у першай частцы задання; 2 б. за фармулёўку значэння фразеалагізма)

Фразеалагізм	Значэнне
*з міру па **нітцы***	*'патроху'*
*на жывую **нітку***	*'нетрывала, нядбайна'*
*чырвонай **ніткай***	*'выразна, ярка'*
*як **нітка** за іголкай*	*'неадлучна'*
*да апошняй **ніткі***	*'начыста'*

Фразеалагізм, які не трапіў у табліцу

Фразеалагізм	Значэнне
*шыта белымі **ніткамі***	*'няўмела, няўдала схавана што-небудзь; няўмела схаваны, скрыты'*

Заданне 4. — **7,5 балаў** (2,5 б. (па 0,5 б.) за правільна ўстаноўленыя словы; 5 б. (па 0,5 б.) за правільныя канчаткі ў месным склоне)

№	Слова ў форме меснага склону адзіночнага ліку
I	1) на пасту
	2) у посце
II	1) на рагу
	2) на розе
III	1) у двары
	2) на дварэ
IV	1) пры Брылю
	2) у брылі
V	1) на ходу
	2) у ходзе

Заданне 5. — **8 балаў** (6 б. за запіс выпраўленага тэксту; па 1 б. за ўказанне кожнага з пісьменнікаў); за кожную арфаграфічную / пунктуацыйную памылку ў тэксце здымаецца па 0,5 б.

А. Першае слова – аб <…> і яго вялікай кнізе вершаў "Шляхам жыцця". З радасцю бачым, што талент развіваецца, з'яўляюцца новыя мэты, новыя спосабы творчасці, новыя формы і вобразы. Не толькі нядоля нашай вёскі ды нацыянальныя справы цікавяць яго.

Б. <…> таксама дбаў аб развіцці верша і даў колькі "нанізак" іх (цыклаў), новых або па тэмах, або па форме. Сюды належаць вершы, напісаныя накшталт народных песень або ў старафранцузскіх формах.

У гэтым артыкуле гаворыцца пра А) Янку Купалу і Б) Максіма Багдановіча.

Заданне 6. — **6 балаў** (2 б. за ўказаныя лішнія элементы; 4 б. – за правільнае тлумачэнне)

Лішні элемент	Прычына
"Тутэйшыя"	Такога літаратурнага аб'яднання не існавала ў 20-30-я гг. 20-га стагоддзя.
Чарнавус	Чарнавус – персанаж камедыі "Хто смяецца апошнім", астатнія – героі раманаў І. Мележа.
Янка Купала	Гэта псеўданім І.Д. Луцэвіча, астатнія – К.М. Міцкевіча.
"Мой хлеб надзённы"	Гэта верш Максіма Танка, астатнія належаць А. Куляшову.

Заданне 7. — **5 балаў** (па 1 б. за кожны правільны адказ)

свабодны верш (або верлібр)
пэўна-асабовы
указальны (*стольких*)
бяссуфіксны (нулявая суфіксацыя)
сінтаксічны паралелізм

Заданне 8. — **7,5 бала** (па 0,5 б. за кожную правільна запоўненую (незапоўненую) клетку)

Факты пра пісьменнікаў	Максім Багдановіч	Ніл Гілевіч	Кандрат Крапіва
1. Нарадзіўся ў 19-м стагоддзі.	+		+
2. Мае ганаровае званне "Народны паэт Беларусі".		+	
3. У творчай спадчыне значнае месца займаюць сатырычныя і гумарыстычныя творы.		+	+
4. Прафесійны мовазнавец.			+
5. У творчасці звяртаўся да ліра-эпічных жанраў.	+	+	+

Усяго — **50 балаў**

Пры праверцы заданняў варта ўлічваць арфаграфічныя, граматычныя і іншыя памылкі. За кожную з іх рэкамендуецца здымаць 0,1 бала ў тых заданнях, якія ацэнены станоўчым балам.

Заўвага: гэта ўмова не датычыцца ацэнкі з. 5, паколькі ў ім дзейнічаюць іншыя крытэрыі.